

درس پنجم: باورها و ارزش‌های بنیادین فرهنگ غرب

نگارش:

محمود یعقوبی

دبیر جامعه‌شناسی شهرستان زیرکوه، استان خراسان جنوبی

«مقدمه»

- ۱- چرا استفاده از تمثیل در علوم اجتماعی رایج است؟
استفاده از تمثیل در علوم اجتماعی رایج است از جمله برای شناسایی و معرفی پیچیدگی‌ها و ظرافت‌های زندگی فرهنگی و اجتماعی انسان، آنها را به چیزهای آشناتری تشبیه می‌کنند.
- ۲- از عقاید و ارزش‌های بنیادین فرهنگ در حکم فرهنگ یاد می‌شود.

شالوده و روح

- ۳- چند مثال ذکر کنید که نشان دهد عقاید و ارزش‌های بنیادین در حکم روح و شالوده فرهنگ هستند؟
اگر فرهنگ را به انسان تشبیه کنیم، عقاید و ارزش‌ها همانند روح و هنجارها و نمادها مانند جسم آن هستند. اگر فرهنگ را به ساختمان تشبیه کنیم، عقاید و ارزش‌ها پی و شالوده آن اند و کل ساختمان به آن تکیه دارد. اگر فرهنگ را به درخت تشبیه کنیم، عقاید و ارزش‌های بنیادین مانند ریشه‌های آن هستند.

۴- عمیق‌ترین لایه‌های هر فرهنگ چیست؟

عقاید و ارزش‌های بنیادین هر فرهنگ، عمیق‌ترین لایه‌های آن را تشکیل می‌دهند.

۵- عقاید و ارزش‌های بنیادین هر فرهنگ چگونه پدید می‌آیند؟

عقاید و ارزش‌های بنیادین هر فرهنگ در پاسخ به پرسش‌های اساسی انسان پدید می‌آیند؛ یعنی همان پرسش‌های هستی‌شناسانه، انسان‌شناسانه و معرفت‌شناسانه.

- ۶- در پنج قرن اخیر اروپا، کانون شکل‌گیری فرهنگ جدیدی بوده است که آن را با نام می‌شناسیم.
فرهنگ غرب

۷- ریشه هنجارها، رفتارها و نمادهای غربی در چیست؟

هنجارها، رفتارها و نمادهای مختلف غربی ریشه در **باورها و ارزش‌های بنیادین** این فرهنگ دارند.

«سکولاریسم و دنیوی شدن»

- ۸- پاسخ فرهنگ معاصر غرب به پرسش‌های هستی‌شناسانه بشر چیست؟

سکولاریسم

- ۹- جهان بینی فرهنگ غرب یا تصور آن از جهان هستی چیست؟

سکولاریسم

- ۱۰- سکولاریسم به چه معناست؟

سکولاریسم به معنای رویکرد دنیوی و صرفاً این جهانی به هستی است.

- ۱۱- در رویکرد سکولاریسم ظرفیت‌های انسان متوجه چه آرمان‌ها و اهدافی می‌شود؟

در این رویکرد، همه طرفیت های انسان، متوجه آرمان ها و اهداف دنیوی و این جهانی می شود.

۱۲- بر خورد رویکرد سکولاریسم نسبت به ابعاد معنوی انسان چگونه است؟

ابعاد معنوی انسان و جهان به فراموشی سپرده می شود یا به صورت گزینشی در خدمت اهداف و نیازهای دنیوی قرار می گیرد.

۱۳- چرایی توان، باور سکولار در فرهنگ غرب رابه دودسته «آشکار» و «پنهان» تقسیم کرد؟

چون در رویکرد سکولار، همه طرفیت های انسان، متوجه آرمان ها و اهداف دنیوی و این جهانی می شود. (سکولاریسم آشکار)، ابعاد معنوی انسان و جهان به فراموشی سپرده می شود یا به صورت گزینشی در خدمت اهداف و نیازهای دنیوی قرار می گیرد. (سکولاریسم پنهان)

بر همین اساس می توان باور سکولار در فرهنگ غرب را به دو دسته «آشکار» و «پنهان» تقسیم کرد.

۱۴- منظور از سکولاریسم آشکار چیست؟

سکولاریسم آشکار: باورها و فلسفه هایی را شامل می شود که آشکارا، ابعاد غیرمادی جهان هستی را انکار می کنند.

۱۵- منظور از سکولاریسم پنهان چیست؟

سکولاریسم پنهان: شامل باورها و فلسفه هایی است که ابعاد معنوی هستی را نفی نمی کنند؛ بلکه بخش هایی از باورهای معنوی و دینی را در خدمت اهداف دنیوی و این جهانی قرار می دهند و از توجه یا عمل به بخش های دیگر سر باز می زنند.

۱۶- رویکرد گزینشی جهان غرب به ابعاد معنوی و دینی جهان، منجر به پیدایش چه نهضت هایی شده است؟

رویکرد گزینشی جهان غرب به ابعاد معنوی و دینی جهان، سبب پیدایش و رشد برخی نهضت های جدید دینی شده است که از آن با عنوان «پروتستانتیسم» یاد می شود.

۱۷- منظور از «پروتستانتیسم» چیست؟

رویکرد گزینشی جهان غرب به ابعاد معنوی و دینی جهان.

۱۸- در فرهنگ معنوی و دینی آبادی دنیا به عنوان هدف در نظر گرفته می شود یا به عنوان وسیله؟

در فرهنگ معنوی و دینی، آبادی دنیا هدف مستقلی نیست بلکه خود وسیله ای است که در خدمت اهداف معنوی قرار می گیرد.

۱۹- افرادی که درون فرهنگ دینی زندگی می کنند رفتار دنیوی خود را چگونه بروز می دهند؟

اگر افرادی که درون فرهنگ دینی زندگی می کنند، دنیا را هدف برتر خود قرار داده باشند، از آشکار کردن آن پرهیز می کنند و رفتار دنیوی خود را توجیه دینی می کنند.

۲۰- دین داران در جهان غرب هنجارها و رفتارهای دینی خود را چگونه بروز می دهند؟ چرا؟

در جهان غرب دین داران، ناگزیرند هنجارها و رفتارهای دینی خود را توجیه دنیوی و این جهانی کنند. چون در جهان غرب، سکولاریسم به صورت جهان بینی غالب درآمده است.

۲۱- جهان بینی غالب در جهان غرب چیست؟

سکولاریسم.

«سکولاریسم و دنیوی شدن»

۲۲- مهم ترین ویژگی انسان شناختی فرهنگ معاصر غرب چیست؟
اومانیسم.

۲۳- اومانیسم به چه معناست؟

اومانیسم به معنای اصالت انسان دنیوی و این جهانی است.

۲۴- از نتایج منطقی سکولاریسم است.

اومانیسم.

۲۵- اگر در کانون هستی یک وجود مقدس و متعالی باشد اصالت موجودات چگونه می باشد؟

اگر در کانون هستی یک وجود مقدس و متعالی باشد، هیچ موجودی در مقابل آن نمی تواند اصالت داشته باشد و همه موجودات از جمله انسان، آیات و نشانه های او خواهند بود.

۲۶- در فرهنگ اسلامی برترین آیت و نشانه خداوند سبحان چیست؟

در فرهنگ اسلامی، انسان برترین آیت و نشانه خداوند سبحان و خلیفه او در زمین است.

۲۷- به چه دلیل در فرهنگ اسلامی انسان بر موجودات دیگر برتری دارد؟

در فرهنگ اسلامی، انسان برترین آیت و نشانه خداوند سبحان و خلیفه او در زمین است به همین دلیل بر موجودات دیگر برتری دارد.

۲۸- بر اساس آیات قرآن کریم، انسان چه هنگامی به کرامت و خلافت دست می یابد؟

بر اساس آیات قرآن کریم، انسان هنگامی به کرامت و خلافت دست می یابد که به ابعاد دنیوی و این جهانی خود محدود نشود و هر چه می تواند به خداوند نزدیک تر شود.

۲۹- بر اساس آیات قرآن کریم، انسان چه هنگامی گمراه می شود و حیاتی حیوانی یاپست تر از آن خواهد داشت؟

خواهد داشت؟

اگر انسان به ابعاد دنیوی خود محدود بماند، گمراه می شود و حیاتی حیوانی یا پست تر از آن خواهد داشت.

۳۰- نگاه فرهنگ غیر توحیدی نسبت به انسان چگونه است؟

در فرهنگی که نگاه توحیدی ندارد، انسان موجودی صرفاً این جهانی است که مستقل از خدا، اجازه هرگونه تصرفی را در دیگر موجودات دارد.

۳۱- اومانیسم در کدام بخش های فرهنگ غرب بروز یافته است؟

اومانیسم در بخش های مختلف فرهنگ غرب نظیر هنر، ادبیات و حقوق بروز یافته است.

۳۲- هنر قرون وسطی چه تفاوتی با هنر قرون مدرن دارد؟

هنر قرون وسطی، بر بعد معنوی و آسمانی انسان تأکید می کرد و نقاشان، چهره انسان های اسوه را در حاله ای از قداست ترسیم می کردند اما هنر مدرن، بر بعد جسمانی و زیبایی های بدنی تمرکز می کند.

۳۳- حقوق انسان در فرهنگ دینی، چه تفاوتی با حقوق انسان در اندیشه اومانیستی دارد؟

حقوق انسان در فرهنگ دینی، مبتنی بر فطرت الهی انسان است اما حقوق بشر بر مبنای اندیشه اومانیستی، صرفاً بر اساس خواسته ها، عادت ها و تمایلات طبیعی آدمیان شکل می گیرد.

۳۴- اگر در فرهنگ های دینی، افرادی رفتارهای نفسانی خود را دنبال کنند آن را چگونه اظهار می کنند؟ مثال

بزنید.

اگر در فرهنگ های دینی، افرادی هواهای نفسانی خود را دنبال کنند، آن را به صورت آشکار و رسمی اظهار نمی کنند، بلکه نفس پرستی خویش را در قالب مفاهیم دینی پنهان می کنند؛ مثلاً فرعون از خواسته های نفسانی خود تبعیت می کرد و از دیگران می خواست که از او پیروی کنند. او ناگزیر بود خود را در زمره خدایان معرفی کند تا بتواند موقعیت و رفتار ظالمانه خود را توجیه نماید و می گفت: «أنا رَبِّكُمُ الْأَعْلَى؛ من پروردگار برتر شما هستم.»

۳۵- چرا فرعون در توجیه رفتارش خود را در زمره خدایان معرفی می کرد؟

چون در فرهنگ دینی افراد هواهای نفسانی خود را در قالب مفاهیم دینی پنهان می کنند و آن را به صورت آشکار و رسمی اظهار نمی کنند. فرعون از خواسته های نفسانی خود تبعیت می کرد و از دیگران می خواست که از او پیروی کنند. او ناگزیر بود خود را در زمره خدایان معرفی کند تا بتواند موقعیت و رفتار ظالمانه خود را توجیه نماید و می گفت: «أنا رَبِّكُمُ الْأَعْلَى؛ من پروردگار برتر شما هستم.»

۳۶- انسان مدرن خواسته های دنیوی و این جهانی خود را چگونه به رسمیت می شناسد؟

انسان مدرن خواسته های دنیوی و این جهانی خود را بدون آنکه نیازی به توجیه الهی و آسمانی داشته باشد به رسمیت می شناسد.

۳۷- چرا از اندیشه اومانیستی به فرعونیت آشکار (تفرعنی عریان) تعبیر می شود؟

چون انسان مدرن خواسته های دنیوی و این جهانی خود را بدون آنکه نیازی به توجیه الهی و آسمانی داشته باشد به رسمیت می شناسد.

«روشنگری و علوم جدید»

۳۸- مهم ترین ویژگی معرفت شناختی فرهنگ معاصر غرب چیست؟

روشنگری

۳۹- منظور از روشنگری چیست؟

روشنگری راه شناخت حقیقت و موانع شناخت آن را معرفی می کند.

۴۰- منظور از روشنگری در معنای عام چیست؟

روشنگری در **معنای عام**، پدیده ای مدرن و مربوط به فرهنگ معاصر غرب نیست. انبیای الهی از دیرباز برای روشنگری و از بین بردن موانعی آمده اند که راه را بر حقیقت بسته اند. در فرهنگ دینی اسلام، عقل، وحی و تجربه روش های شناخت حقیقت اند.

۴۱- در فرهنگ دینی اسلام، روش های شناخت حقیقت چیست؟

در فرهنگ دینی اسلام، **عقل**، **وحی** و **تجربه** روش های شناخت حقیقت اند.

۴۲- روشنگری در معنای عام در چه صورت تفسیری دینی از انسان و جهان ارائه می دهد؟

روشنگری در این معنا، اگر با هستی شناسی و انسان شناسی دینی همراه باشد، با استفاده از وحی، عقل و تجربه، تفسیری دینی از انسان و جهان ارائه می دهد.

۴۳- منظور از روشنگری در معنای خاص چیست؟

روشنگری در **معنای خاص**، به مبنای معرفت شناسی پذیرفته شده در فرهنگ غرب گفته می شود و روشی از معرفت و شناخت است که با **سکولاریسم** و **اومانیسم** همراه شده است. این روش در طول بیش از چهارصد سال فرهنگ جدید غرب، شکل های مختلفی پیدا کرده است.

- ۴۴- وجه مشترک همه صورت های روشنگری در فرهنگ مدرن غرب چیست؟
وجه مشترک همه آنها **کنار گذاشتن وحی و شهود** در شناخت حقیقت است.
- ۴۵- روشنگری در سده های هفدهم و هجدهم چه شکلی داشت؟
روشنگری در سده های هفدهم و هجدهم میلادی، بیشتر شکلی **عقل گرایانه** داشت.
- ۴۶- در چه صورت روشنگری به دئیسم منجر می شود؟
روشنگری با رویکرد دنیوی، اگر با شناخت عقلی همراه باشد، به دلیل **اینکه وحی را نمی پذیرد** به دئیسم منجر می شود.
- ۴۷- پیامدهم محدود شدن روشنگری به شناخت عقلی چیست؟
دئیسم.
- ۴۸- منظور از دئیسم چیست؟
دئیسم یعنی اعتقاد به خدایی که هیچ برنامه ای برای هدایت و سعادت بشر ندارد.
- ۴۹- روشنگری در سده های نوزدهم و بیستم چه شکلی پیدا کرد؟
روشنگری در سده های نوزدهم و بیستم، بیشتر شکل **حس گرایانه** پیدا کرد.
- ۵۰- محدود شدن روشنگری به شناخت حسی و تجربی منجر به پیدایش چه علمی می شود؟
وقتی روشنگری به شناخت حسی و تجربی محدود شود، نوعی **علم تجربی سکولار** پدید می آورد.
- ۵۱- علم تجربی سکولار چه ویژگی هایی دارد؟
این علم، توان داوری درباره ارزش ها و آرمان های انسانی را ندارد (زیرا این پدیده ها حسی نیستند) و صرفاً به صورت دانش ابزاری، در خدمت اهداف دنیوی انسان قرار می گیرد.
- ۵۲- چرا علم تجربی توان داوری درباره ارزش ها و آرمان های انسانی را ندارد؟
زیرا این پدیده ها حسی نیستند.
- ۵۳- روشنگری چه تاثیری بر علم در جهان متجدد گذاشته است؟
روشنگری در سده های هفدهم و هجدهم میلادی، بیشتر شکلی **عقل گرایانه** پیدا کرد و به دلیل نپذیرفتن وحی باعث کنار گذاشتن شناخت شهودی شد. و نیز روشنگری در سده های نوزدهم و بیستم، بیشتر شکل **حس گرایانه** پیدا کرد و منجر به پیدایش **علم تجربی سکولار** در جهان متجدد شد. و از پایان قرن بیستم با فول حس گرایی، فرهنگ غرب گرفتار بحران معرفت شناختی شده است.
- ۵۴- از چه زمانی فرهنگ غرب گرفتار بحران معرفت شناختی شده است؟
از **پایان قرن بیستم** با **افول حس گرایی**، فرهنگ غرب گرفتار بحران معرفت شناختی شده است.
- ۵۵- منظور از بحران معرفت شناختی چیست؟
در بحران معرفت شناختی امکان تشخیص درست یا غلط بودن باورها و اندیشه ها و خوب یا بد بودن هنجارها و رفتارها از بشر سلب می شود.

«گفتگو کنید»

صفحه ۳۹

پیش از این، رفتار دنیاگرایانی که در جهان معنوی و دینی زندگی می‌کنند و دین‌دارانی که در جهان سکولار زندگی می‌کنند با هم مقایسه شده است. با تأمل در این مقایسه، درباره نقش فرهنگ غالب در جهت‌گیری افراد گفت و گو کنید.

افراد سعی می‌کنند رفتارهای خود را برای اینکه موجه و مورد پذیرش دیگران قرار بگیرد در چارچوب ارزش‌ها و هنجارهای فرهنگ غالب جامعه خود معرفی کنند. برای مثال دنیاگرایانی که در جهان معنوی زندگی می‌کنند برای رفتارهای دنیوی خود پوشش معنوی برمی‌گزینند چون فرهنگ غالب این جوامع دینی است و دنیا وسیله‌ای در خدمت اهداف معنوی می‌باشد. یادین‌دارانی که در جهان دنیوی زندگی می‌کنند از هنجارها و رفتارهای دینی تفاسیر دنیوی دارند چون فرهنگ غالب این جوامع سکولار بی‌معنی و دنیوی‌گرای می‌باشد.

– آیا عقاید و رفتارهای دینی، آثار دنیوی ندارند و آیا بیان آثار دنیوی آنها اشکالی دارد؟

عقاید دینی آثار دنیوی دارند. مثلاً در ماه رمضان خشونت و جرم کمتری شود- بیان آثار دنیوی عقاید و رفتارهای دینی تازمانی که اصل دین به حاشیه نرود اشکال ندارد.

در چه صورت پرداختن به آثار دنیوی عقاید و رفتارهای دینی مشکل‌ساز می‌شود؟

هنگامی که دین وسیله‌ای در جهت منافع دنیوی باشد و فقط از نظر مادی مورد توجه قرار بگیرد و اراده الهی و دین‌بازیچه دنیوی نفس پرستان و دنیا طلبان قرار بگیرد.

«مقایسه کنید»

صفحه ۴۲

تفاوت حقوق بشر را در دو فرهنگ دینی و سکولار بیان کنید.

حقوق انسان در فرهنگ دینی مبتنی بر فطرت الهی است و صورتی معنوی و آسمانی دارد ولی حقوق بشر در فرهنگ سکولار مبتنی بر خواسته‌ها و تمایلات طبیعی آدمیان است و صورتی دنیوی و این جهانی دارد.

«با هم تکمیل کنید»

صفحه ۴۴

عقاید و ارزش‌های بنیادین	فرهنگ معاصر غرب	فرهنگ توحیدی
هستی‌شناسی	سکولاریسم	معنوی، دینی (دنیا و آخرت)
انسان‌شناسی	اومانیسم (انسان محور)	خدا محور (انسان حول محور خدا)
معرفت‌شناسی	روشنگری خاص	روشنگری عام